

Pathology of the realization of qualitative indicators of institution building in West Asia

Seyed Ebrahim Sarparast Sadat¹✉^{ID}, Nesa Zahedi²^{ID}

1. Faculty Member, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: sarparastsadat@gmail.com

2. Assistant Professor of Political Science, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran. Email: n_zahedi@ut.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: July 1, 2025

Revised: April 30, 2026

Accepted: April 30,
2026

Published: April 30,
2026

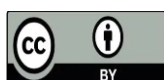
Keywords:

neoliberalism
institutional decline
bureaucratization

Abstract

State institutions shape political variables and political choices, and narrowing the focus from state power to the power of state institutions is the essence of research on state subordination. Because by going into details, examples, and indicators, it presents the discussion with a more limited generality and focuses on the causal relationship between the performance of administrative, political, judicial, and security institutions and measures their relationship with political stability and economic performance. Here, focusing on the political geography of West Asian countries, we want to analyze the concept of state subordination under the new institutionalist literature in the four areas of administrative, political, security, and judicial institutions and their complex and reciprocal relationships and the impact they can have on political stability and economic performance. The present article, using the method of description, analysis and resources of the library, is the answer to this question. The findings of the research are based on this belief that the state of institutionalization in the above four areas in this region, due to the lack of quality indicators such as reliance on competence and competitiveness of salaries and autonomy in the administrative area, lack of honesty, transparency and equal access and property rights in the judicial area and lack of a centralized command structure, professionalization and lack of accountability to civilians in security areas and lack of monitoring corruption, proportionality, stabilization and the prevalence of competitive bribery, lack conditions conducive to ensuring political stability and economic growth.

How to cite: Sarparast Sadat, S. E. and Zahedi, N. (2026). Pathology of the realization of qualitative indicators of institution building in West Asia. *Geography and Regional Planning*, 16 (62),53-72. <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.532113.4292>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.532113.4292>

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

State institutions shape political variables and political choices, and narrowing the focus from state power to the power of state institutions is the essence of research on state subordination. Because by going into details, examples, and indicators, it presents the discussion with a more limited generality and focuses on the causal relationship between the performance of administrative, political, judicial, and security institutions and measures their relationship with political stability and economic performance. Here, focusing on the political geography of West Asian countries, we want to analyze the concept of state subordination under the new institutionalist literature in the four areas of administrative, political, security, and judicial institutions and their complex and reciprocal relationships and the impact they can have on political stability and economic performance.

Methodology

The present article has been done in terms of its fundamental purpose and descriptive analytical method using library resources.

Results and Discussion

Institutions play an important role in promoting peace, development, and prosperity, and the positive and negative outcomes of institutions for states depend on both the type of institution and the circumstances under consideration. Institutions are the rules of the game and the constraints created by humans that shape interactions. The emphasis on rules is common to most definitions of institutions, and the existence of institutions sets boundaries for human activities. Institutions are therefore not exogenous but are products of the societies that shape them. Institutions are often considered synonymous with organizations, but in fact, if institutions are the rules of the game, organizations and entrepreneurs are their players. Formal institutions are rules that are enforced by individuals, such as constitutions, party bureaucracies, etc. Informal institutions, by contrast, include behavioral norms such as moral codes, social contracts, and self-enforcing contracts. Here, in the category of formal institutions, we focus only on state institutions. That is, institutions that are created and supported by the state, and of course the institutional perspective is different from the key factors of political stability and economic prosperity.

Conclusion

It is impossible to discuss the functional nature of the bureaucracy in West Asian countries and its impact on economic growth and political stability without discussing the subordination of states in

this geographical region. The literature on state subordination, which emerged with the collapse of the Soviet Union, gradually became a significant concept in the literature of political science, according to which if a state is subverted, other countries will also be deprived of security, development and justice. These states do not have sufficient power to influence society, regulate relations, extract resources and use them. Among the obvious indicators and symptoms of a weak or failing state are significant administrative corruption, the collapse and lack of independence of the judicial system, the weakness of the political structure, and the dysfunctional functioning of security structures. Here, our approach to state-building, in addition to conceptual clarity and the use of empirical grounds to guide the state-building process, emphasizes the need for realistic expectations of state-building, which considers three significant areas: first, the time frame in which we expect to improve the performance of the state through radical reforms in the four institutions mentioned above. The second area is the size of the results we expect. In Middle Eastern countries where state institutions are in a state of systemic weakness, there is never an ideal state for state institutions, and creating intermediate conditions that balance internal conflicts is very necessary. That is, a reasonable goal is to impose some institutional changes or reforms in the state that are sufficiently sustainable, and the third is a return to full state sovereignty. That is, the states that are most in need of building and reforming institutions and at the same time require significant external participation in domestic governance, and this participation entails a violation of sovereignty. Currently, most state-building projects seek to strengthen the four political, administrative, judicial, and security institutions. At the same time, policymakers believe that no state-building strategy is complete without democracy and, more importantly, that simultaneously promoting democracy and market reforms leads to anti-market reactions and ethnic conflicts. In the Middle East political geography, weak institutionalization in the administrative areas (including, lack of qualitative indicators based on merit and an egalitarian system, competitiveness of salaries and wages, and autonomy), in the judicial area (lack of transparency, integrity, and equal access, deficit of property rights), in the security area (lack of centralized command structure and professionalism, and lack of accountability to civilians), and political institutions (lack of monitoring corruption and disproportionality, unreasonable stabilization, and the prevalence of competitive bribery) are serious obstacles to achieving political stability and

economic growth. Moreover, in the context of nationalist deficits, weak economic performance, and ineffective leadership in the Middle East, patronage rather than loyalty is relied upon, and whenever patronage is along ethnic lines, it is likely to lead to preemptory challenges. Overall, higher corruption and a weak legal environment are associated with the informal economy in the Middle East, and the only way to have accountable and transparent democracies is to curb corruption. Corruption acts as an additional tax on business by creating large inefficiencies. In sum, the framework of state failure has been conceptually ambiguous and has therefore served as a weak tool for improving state performance. The link between state institutions and state performance, in this case political stability and economic performance, is believed to underpin the analysis of state failure. Although limiting the focus of the state to state institutions somewhat limits the line of inquiry, it increases the leverage of the analysis.

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of inter

آسیب شناسی تحقق شاخص های کیفی نهادسازی در غرب آسیا

سید ابراهیم سرپرست سادات^۱✉، نسا زاهدی^۲

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: sarparastsadat@gmail.com

۲. استادیار علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران. رایانامه: n_zahedi@ut.ac.ir

چکیده

دولتسازي فرآیند ایجاد و اصلاح نهادهای دولتی را برای تامین شیوه های ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی در پیش گرفت و معیارهای تاسیس دولت ملتسازی، شفافیت مفهومی، زمینه سازی تجربی و انتظارات واقع بینانه تعریف شد. مرکز ثقل این فرآیند، متکی به جرح و تعدیلات اساسی در چهارگانه ساختارهای نهادی، اعم از نهادهای سیاسی، قضائی، امنیتی و اداری است و تحقق اهدافی چون، ایجاد نگاه حداقلی به وحدت در جامعه، ضمانت تکثرگرایی و بهم بافتن حداقلی، تحقق جامعه مدنی پیچیده و فربه و عقب نشینی حکومت از مداخلات اساسی در جامعه، تامین امنیت داخلی، تقویت حاکمیت قانون، استقرار دولت محدود و ... را صرفا در گرو اصلاح رادیکال در چهار عرصه فوق می داند. مقاله حاضر، با استفاده از روش توصیف، تحلیل و منابع کتابخانه ای درصدد پاسخ به این سوال اصلی است که مناسبات نهادسازی در حوزه نهادهای اداری، سیاسی، قضائی و امنیتی در جغرافیای سیاسی غرب آسیا چگونه قابل توضیح است؟ یافته های تحقیق بر این باور است که وضعیت نهادسازی در حوزه های چهارگانه در این منطقه، به دلیل فقدان شاخص های کیفی نظیر اتکاه به شایستگی و رقابت پذیری حقوق و دستمزد و خودمختاری در حوزه اداری، فقدان صداقت، شفافیت و دسترسی برابر و حقوق مالکیت در حوزه قضائی و فقدان ساختار فرماندهی متمرکز، حرفه ای شدن و عدم پاسخ گوئی به غیر نظامیان در حوزه های امنیتی و فقدان دیده بانی فساد، تناسب گرائی، ثبات سازی و غلبه رشوه خواری رقابتی، فاقد شرایط مساعد برای تامین ثبات سیاسی و رشد اقتصادی در کوتاه مدت است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۰ تیر ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۵ مهر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۵

تاریخ انتشار: ۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۵

کلیدواژه ها:

ژئوپلیتیک

تمدن اسلامی

ایران

تمدن نوین اسلامی

استناد: سرپرست سادات، سید ابراهیم و زاهدی، نسا. (۱۴۰۵). آسیب شناسی تحقق شاخص های کیفی نهادسازی در غرب آسیا. *جغرافیا و*

برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۶(۶۲)، ۷۲-۵۳. DOI:10.22034/jgeoq.2026.532113.4292

مقدمه

پرداختن به ماهیت عملکردی بوروکراسی کشورهای غرب آسیا و تاثیر آن بر رشد اقتصادی و ثبات سیاسی، بدون بحث پیرامون فرماندگی دولت‌ها در این منطقه جغرافیایی غیر ممکن است. ادبیات فرماندگی دولت که با فروپاشی شوروی مطرح شد به تدریج، به مفهومی قابل اعتنا در ادبیات علوم سیاسی بدل گردید و مطابق آن اگر دولتی فرمانده باشد سایر کشورها نیز از امنیت، توسعه و عدالت بی‌بهره خواهند بود. این دولت‌ها قدرت کافی برای نفوذ در جامعه، تنظیم روابط، استخراج منابع و استفاده از آنها را ندارند. از جمله شاخص‌ها و نشانگان آشکار یک دولت ضعیف یا فرمانده، فساد قابل توجه اداری، فروپاشیدگی و عدم استقلال ساختار قوه قضایی، ضعف ساختار سیاسی و کج کارکردی ساختارهای امنیتی است. بعلاوه چنین دولت‌هایی با بحران‌هایی نظیر فشارهای جمعیتی، جابجایی‌های گسترده، افول خدمات عمومی، فساد سیستماتیک و فعالیت باندهای تبهکاری فعال در درون دولت مواجه هستند. در عین حال باید گفت ضمن گذشت دو دهه از تولید محتوای ادبیات فرماندگی دولت‌ها، هنوز اجماعی بر سر تعریف و تبیین معیارهایی برای سنجش وضعیت چنین مواردی صورت نگرفته است و مفهوم دولت‌های فرمانده کماکان غیر قابل اندازه‌گیری، بی‌قاعده و مبهم می‌نماید، از این جهت، برای برون رفت از این بحران مفهومی و کارکردی، تنها رویکردی که می‌تواند به مثابه یک میانجی در سنجش میزان فرماندگی دولت به کار آید، استخدام رویکرد نهادیست. در این چارچوب، نهادهای اداری، سیاسی، قضایی و امنیتی ذیل ساختارهای دولتی به مثابه متغیرهای اساسی برای سنجش قدرت یا ضعف دولت‌ها و ارزیابی میزان فرماندگی شان مورد مطالعه قرار می‌گیرند. هرگونه عدم تعادل در کارکرد نهادهای چهارگانه فوق، دولت‌ها را در آستانه فروپاشیدگی و تهدیدگر توسعه و امنیت قرار می‌دهد. به گونه‌ای که تهدیدات امنیتی حتی مرزهای منطقه‌ای را در می‌نوردد و بر جامعه بین‌المللی نیز اثرات منفی به جا می‌گذارد. بر این اساس، فرماندگی دولت و ضعف نهادهای چهارگانه فوق ارتباط تنگاتنگی با آشفتنی سیاسی و عملکرد ضعیف نهادهای اقتصادی آن دارد و تنها راه مقابله با آن، بهبود عملکرد نهادی و اجرای تلاش‌های جامع دولت‌سازی است.

نهادهای دولتی به متغیرهای سیاسی و انتخاب‌های سیاسی شکل می‌دهند و محدود کردن تمرکز از قدرت دولت به قدرت نهادهای دولتی، جوهره اساسی پژوهش در خصوص فرماندگی دولت‌هاست. چرا که با ورود به جزئیات، مصادیق و شاخص‌ها، بحث را با کلیت محدودتری مطرح می‌کند و تمرکز خود را بر رابطه علی بین عملکرد نهادهای اداری، سیاسی، قضایی، امنیتی گذاشته و ارتباط آن‌ها را با ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی می‌سنجد. در اینجا می‌خواهیم با تمرکز بر جغرافیای سیاسی کشورهای غرب آسیا، مفهوم فرماندگی دولت را ذیل ادبیات نو نهادگرا در چهار حوزه نهادهای اداری، سیاسی، امنیتی و قضایی و روابط متقابل و پیچیده آن‌ها و تاثیری که می‌تواند بر ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی داشته باشند تحلیل کنیم.

نظریه نونهادگرایی

مفهوم نهادگرایی از اواخر قرن نوزدهم با تلاش‌های نظری ویلن متولد شد. این مکتب متأثر از شرایط اقتصادی، اجتماعی آمریکا بود. نهادگرایی قدیم همزمان با و پس از ویلن با کارهای کامنز، میچل، همیلتون و برخی دیگر، تا نیمه قرن بیستم رشد کرد اما نظریه پردازان در این حوزه طی حدود نیم قرن رو به کاستی گذاشت. تا اینکه دوباره از اواخر قرن بیستم تحت عنوان نهادگرایی جدید با آثار افرادی نظیر کوز، نورث، ویلیامسون و عجم اوغلو احیا شد. به طور طبیعی اصول مفاهیم و عناصر کلیدی نظریه‌های نهادی طی نزدیک به دو قرن دچار تحولات بسیاری شده که این امر ارائه تصویری از چارچوب تحلیلی نهادگرایی را مشکل می‌کند. نهادگرایی جدید با نظریه سازمانی در جامعه‌شناسی پیوند خورده است. می‌توان گفت که نظریه نهادگرایی جدید یکی از دیدگاه‌های برجسته در تحلیل سازمانی است. تاکید ویژه این دیدگاه بر مقوله فرهنگ تا جایی است که در تلاش است بفهمد ساختارهای اجتماعی منابع یا معناها چگونه متولد می‌شوند و چه نتایجی به همراه دارند؟ این مسئله از آن جهت اهمیت دارد که نهادها شکل‌دهنده به رفتار هستند و بنابراین تغییر نهادی منجر به تغییر رفتار خواهد شد... (Jepperson, 2010: 29)

رهیافت‌های مختلف نهادگرایی جدید تعاریف خاصی از نهاد را مطرح می‌کنند. در میان متفکران نونهادگرا، نهادینه شدن عامل تعیین‌کننده هماهنگی‌های اجتماعی و هموار شدن مسیر توسعه تعریف می‌شود. در ادامه تلاش شده است تا تصویری از آنچه با عنوان نهادگرایی نو و همچنین مکتب نهادی توسعه می‌شناسیم ارائه شود. به اعتقاد نهادگرایان رفتارهای بشری نه به صورت فردی و تنها در اثر تمایلات، بلکه درون جامعه شکل می‌گیرند و متأثر از همه نهادهای رسمی و غیر رسمی جامعه هستند. در واقع کل جامعه و تمدن بشری یک نهاد است و رفتارها در چارچوب این نهادها شکل می‌گیرند، این در حالی است که، نه نظریه اقتصادی معاصر و نه تاریخ‌نگاری بر پایه اعداد و ارقام هیچکدام نقش نهادها را در عملکرد اقتصادسیاسی به حساب نمی‌آورند، چرا که چارچوب‌های تحلیلی لازم برای وارد کردن تحلیل‌های

نهادی در حوزه های اقتصادسیاسی هنوز آماده نشده است. به اعتقاد نهادگرایان جامعه و نهادها همواره در حال تکاملند و نهادها نیز درون زا هستند و در اثر تصمیمها رفتارها و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی به مرور تغییر می کنند. وقتی این رفتار تکاملی جامعه از تحلیلها حذف می شود، تحلیلها و نتایج کارایی خود را از دست می دهند و تلاش برای تبیین همه چیز در قالب تعادل، تحلیل وقایع اقتصادی سیاسی در لحظه و ثابت در نظر گرفتن شرایط نهادی، قدرت صورتبندی بسیاری از تحولات و متغیرهای موثر را می گیرد.

روش پژوهش

روش پژوهش مقاله حاضر از نظر هدف بنیادین و از روش توصیفی- تحلیلی با بهره گیری از منابع کتابخانهای انجام شده است.

یافته های تحقیق

نونهادگرایی و ساختار نهادی دولت

مطالعه و بررسی جایگاه و نقش دولت برای تعدیل و تنظیم تضادها و افزایش منافع عمومی از جمله اهداف و اصول مبنایی نونهادگرایی است. هرچند این مکتب، به هیچ عنوان نقش دانای کل یا خیرخواه جمع بودن دولت را قبول ندارد اما در عین حال به دنبال افزایش و ارتقای سطح بازدهی عمومی دولتهاست. روی هم رفته نهادگرایی معقول ترین نگاه را نسبت به موضوع کنترل و مداخله دولت در ترتیبات توسعه، تامین ثبات سیاسی و ضمانت رشد اقتصادی دارد و بهترین چارچوب را به منظور انتخاب ساختار سازماندهی مناسب در شرایط مختلف ارائه می دهد. در ادبیات نهادگرایی نقش دولت در تامین رشد اقتصادی و ضمانت ثبات سیاسی از طریق جرح و تعدیلات اساسی در ساختارهای اداری، سیاسی، امنیتی و قضایی صورت می گیرد. بر این مینا در نگرش نهادگرایی، توسعه نتیجه تکامل تدریجی نهادهای حمایتی اجتماعی می باشد، به گونه ای که بر اساس مفروضات این نظریه، از یکسو، کارآمدی نهادها منتهی به یکپارچگی ملی، ثبات سیاسی و رشد اقتصادی قابل توجه می شود و از سوی دیگر، نهادینه شدن قوانین مکتوب، تخصصی شدن و تقسیم کار می تواند به پیچیده تر شدن جوامع و ارتقای کیفی آنها بینجامد. نکته حائز اهمیت این است که، نهادگرایان در مسیر توسعه درصدد ارائه الگوی خاص، تحمیل یا تخصیص ساختارهای اقتصادی یا قانونی ویژه نیستند بلکه صرفاً در پی اصلاح، تعدیل و رفع موانع توسعه برای عملکرد بهتر نظام اقتصادی و سیاسی هستند. در مجموع می توان گفت، نهادگرایی جدید مکتبی است که درصدد برقراری پیوند میان نظریه و محیط بومی و اجتناب از سرسپردگی به گزاره های نظری وارداتی است که در ادعا جهان شمول، اما در واقع جهت دار و غرب محور هستند. هدف اصلی نونهادگرایی، به چالش کشیدن ایده جهانشمولی و بی طرفی نظریه های کلاسیک است که بر همین دو فرض اندیشه سوز استوار هستند. (Heir, 2021:228)

همان گونه که تاکید شد مطالعه نهادها نقش اساسی در هویت رشته علوم سیاسی دارند که در ادامه به دسته بندی آن ها خواهیم پرداخت: اولین رویکرد نظری پیرامون نهادگرایی، رویکرد تاریخی است. نهادگرایان تاریخی نهادها را پایدار می دانند، یعنی طبق این رویکرد نهادها محصول تاریخ هستند.

رویکرد دوم، نهادها را هنجار و فرهنگ می داند. یعنی نهادها موجودات مستقلی هستند که بر ترجیحات، ادراکات و هویت کنشگران تاثیر می گذارند. مطابق این رویکرد، نهادها برونزا هستند و محصول تاریخ و هنجارهای جامعه می باشند و در مقابل حرکت استراتژیک کنشگران سیاسی قرار می گیرند.

رویکرد سوم نهادگرایی، انتخاب عقلانی است. این رویکرد، نهادها را سیستمی از قوانین و انگیزه ها در نظر می گیرد، یعنی نهادها جزو عوامل درونزا تلقی می شوند که برای برتری برخی کنشگران بر دیگران ایجاد شده اند. طبق این رویکرد نهادها عرصه هایی برای درگیری فراهم می کنند و نتیجه آن کشمکش میان صاحبان قدرت است که نتایج سیاسی مهمی نیز بهمراه دارد. اینکه چگونه شرایط سیاسی، انگیزه های فردی و رفتار استراتژیک را شکل می دهند حائز اهمیت زیادی است. نهادها از ویژگی های مهم دولت هستند و تفاوت در عملکرد دولت ها و نتایج سیاسی اقدامات آنها کاملاً مربوط به ماهیت نهادهاست. در اینجا مهمترین تمایز سیاسی بین کشورها نه شکل حکومت بلکه درجه حکومت آنهاست و تفاوت در چشم انداز نهادی دولت ها به توضیح تفاوت در رفتار سیاسی آنها می انجامد. (Heico, 2000: 126)

نهادها نقش مهمی در پیشبرد صلح، توسعه و رفاه دارند و نتایج مثبت و منفی نهادها برای دولت ها هم به نوع نهاد و هم به شرایط مورد بررسی وابسته است. نهادها قواعد بازی هستند و محدودیت های ابداع شده توسط انسانها که تعاملات را شکل می دهند. تاکید بر قوانین در بیشتر تعاریف نهادها مشترک است و وجود نهادها مرزهایی را برای فعالیت های انسانی تعیین میکند. پس نهادها برونزا نیستند بلکه محصول جوامعی هستند که آنها را شکل می دهند. اغلب نهادها مترادف با سازمان دانسته می شوند ولی در واقع اگر نهادها قوانین بازی

باشند، سازمان‌ها و کارآفرینان بازیکنان آنها هستند. نهادهای رسمی، قواعدی هستند که توسط اشخاص اجرا می‌شوند، مثل قانون اساسی، بوروکراسی احزاب و... در مقابل، نهادهای غیر رسمی شامل هنجارهای رفتاری همچون قوانین اخلاقی، قراردادهای اجتماعی و قراردادهای خود اجرا شونده می‌باشند. در اینجا در مقوله نهادهای رسمی تنها بر نهادهای دولتی تمرکز داریم. یعنی نهادهایی که توسط دولت ایجاد و حمایت می‌شوند و مطمئناً چشم انداز نهادی، متفاوت از عوامل کلیدی ثبات سیاسی و رفاه اقتصادی است (فرانتز، ۱۴۰۲: ۲۳).

شاخص‌ها و ابعاد قدرت نهادی دولت

قدرت نهادی دولت از آنجا دارای اهمیت است که دولت‌ها را وادار می‌کند تا افراط در امیال شخصی و محلی را مهار کنند. برای ارزیابی قدرت نهادی دولت‌ها به چهار عامل می‌توان اشاره کرد: "استقلال، انسجام، سازگاری، پیچیدگی".

(۱) شاخص استقلال: به میزان محافظت از نهادها در برابر تاثیرات خارجی اشاره دارد. مصون هستند در صورتی که نهادهای سیاسی مستقل نباشند احتمال وقوع فساد در آنها بسیار زیاد است چنین نهادهایی به عنوان ابزار سیاسی یک گروه اجتماعی خاص عمل می‌کنند خواه یک خانواده قبیله طایفه مورد دوم انسجام انسجام نهادی عامل کاهنده بی‌ثباتی است را رویه‌های موجود منصفانه تلقی می‌شوند مورد سوم سازگاری است سازگاری معیاری برای مشخص کردن میزان راحتی نهادها در متناسب شدن با نیازهای متغیر جامعه است مورد چهارم پیچیدگی به میزان تنوع درونی نهادها بستگی دارد در صورت پیچیدگی بیشتر نهادها وفاداری اعضا بیشتر تامین می‌شود مورد پنجم دولت‌ها با نهادهای مستقل پیچیدگی زیادی دارند زیرا نهادهای آن‌ها از تاثیر گروه‌ها و رویه‌های غیر سیاسی مصون هستند. در صورتی که نهادهای سیاسی مستقل نباشند احتمال وقوع فساد در آن‌ها بسیار زیاد است. چنین نهادهایی بعنوان ابزار سیاسی یک گروه اجتماعی خاص عمل می‌کنند، خواه یک خانواده، قبیله، طایفه.

(۲) شاخص انسجام: انسجام نهادی عامل کاهنده بی‌ثباتی است زیرا بر اساس منطق درونی آن، رویه‌های موجود منصفانه تلقی می‌شوند.

(۳) شاخص سازگاری: سازگاری معیاری برای مشخص کردن میزان انعطاف نهادها در متناسب شدن با نیازهای متغیر جامعه است.

(۴) شاخص پیچیدگی: به میزان تنوع درونی نهادها بستگی دارد. در صورت پیچیدگی بیشتر نهادها، وفاداری اعضا بیشتر تامین می‌شود.

(۵) شاخص گستردگی: گستره نهادها به میزان دربرگیری فعالیت‌های اجتماعی توسط سازمان‌ها و رویه‌های سیاسی اشاره دارد. وقتی نهادها فقط به یک گروه کوچک از نخبگان تعلق داشته باشند محدود می‌شوند. گستره نهادی میزان اثرگذاری یک مقام را در داخل مرزهای سرزمینی یک دولت نشان می‌دهد. (Collire, 2024: 198)

ابعاد نهادی قدرت دولت و دلایل تفکیک آن در چهار محور اساسی قابل مطالعه است: (Schneider, 2017: 125)

نهاد سیاسی، اداری، حقوقی و امنیتی. انواع دیگری هم هستند که در مفهوم سازی پژوهش نقش داشته اند اما این تقسیم بندی، اکثر نهادهای دولتی را شامل می‌شود. تفکیک نهادهای دولتی به دلایل مختلف انجام می‌شود:

- نحوه شکل‌گیری رفتار سیاسی نهادهای دولتی بسته به نوع نهاد متفاوت است. تفاوت‌های ظریف روابط بین نهادهای دولتی نتایج متفاوتی را دربردارد.

- تفکیک نهادهای دولتی بر اساس نوعشان، دلالت بر تفاوت مسیرهای توسعه در دولت‌های مختلف دارد. برای مثال نهاد حفاظت از مالکیت خصوصی که بازتاب دهنده ماهیت قوانین اساسی مختلف میان کشورهاست خروجی‌های متعدد در مسیر رشد خواهد داشت.

- نهادهای دولتی بر اساس نوعشان تفکیک می‌شوند، چون هرکدام چارچوب تحقیقاتی خود را دارند. برای مثال مفهوم سازی پژوهشگر از نهادهای امنیتی با مفهوم سازی از نهادهای اداری فرق دارد. یعنی انواع مختلف نهادها دارای ابعاد مختلف و معناداری هستند. برخی بر اصل وجود نهادها، برخی بر قدرت آنها، و برخی دیگر بر کیفیت آنها تاکید دارند. در مجموع چهارچوب تحقیق و ابعادی که نهادها در آن معنا دار می‌شوند به لحاظ ساختار، به نوع نهاد وابسته است. انواع نهادها به شرح زیر است:

(۱) نهادهای سیاسی: نهادهای دولتی که در تصمیم‌گیری، تعیین خط‌مشی و انتخاب مقامات دولتی شرکت دارند و شامل احزاب مجالس و قوه انتخابات هستند.

(۲) نهادهای اداری: نهادهای دولتی که در اجرای سیاست‌ها، تنظیم و ارائه خدمات فعالیت می‌کنند و شامل وزارتخانه‌های دولتی و سازمان‌های بروکراتیک هستند.

(۳) نهادهای امنیتی: نهادهای دولتی که به اجرای قانون، کنترل مرزها و حفاظت از شهروندان مشغولند و شامل پلیس و نیروی نظامی می‌شوند.

۴) نهادهای قضایی: نهادهای دولتی درگیر تفسیر، اجرای قوانین، مجازات و میانجیگری در مناقشه هستند و شامل دادگاهها می‌شوند. سیستم حقوق مالکیت و حاکمیت قانون از مولفه‌های مهم حاکمیت قضایی تلقی سیاست های جامعه دارند و توسط پویایی‌های سیاسی شکل می‌گیرند. هدف در اینجا این است که بفهمیم چگونه برخی از نهادها بر ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی تاثیر می‌گذارند، این مهم، نسبت به ادبیات دولت های فرومانده اهرم تحلیل قوی تری در اختیار محققان قرار می‌دهد (Robinson, 2012: 89).

الف) نهادهای اداری

نهادهای اداری، نهادهای دولتی هستند که مسئول اجرای سیاست ها و تنظیم ارائه خدمات هستند. نهادهای اداری را اغلب همان دیوان سالاری می‌خوانند که همان بروکراسی است و شامل وزارتخانه‌های دولتی و سازمان‌های اداری می‌شوند و نتایج عملکردی آنها بر کیفیت نهادهای اداری دیگر نیز تاثیر دارد. نهادهای اداری وظیفه اجرای سیاست‌های دولت را بر عهده دارند. آنها مقررات دستوری دولت را اجرا می‌کنند و مسئول ارائه خدمات و کالاهای اساسی هستند. در زمینه‌هایی چون توسعه زیرساخت‌ها، آموزش و پرورش و مراقبت‌های بهداشتی بدون نهادهای اداری، دولت‌ها فاقد ظرفیت نظارتی و درآمدی هستند که برای عملکرد صحیح دولت و فراهم آوردن کالاهای عمومی حیاتی، عنصری کلیدی برای تامین نیازها محسوب می‌شوند. مقامات اداری مانند مقامات سیاسی مستقیماً در سیاست گذاری نقش دارند بلکه مسئول اجرای قوانین هستند. از منظر طبقه بندی، نهادهای اداری به میزان قابل توجهی به لحاظ ظرفیت برای اجرای وظایف متفاوت هستند. نهادهای اداری با کیفیت، حرفه‌ای بوده و از سیاست جدا شده‌اند.

در مقابل، نهادهای اداری بی‌کیفیت، سازماندهی ضعیفی دارند و ناکارآمد عمل می‌کنند به نهادهای اولی نهادهای وبری و نهادهای دومی، نهادهای اداری موروثی گفته می‌شود. این‌ها دو قطب نهادهای اداری هستند. نهادهای اداری با کیفیت، منعکس کننده دیوان سالاری ایده‌آل وبری در برابر دیوان سالاری پاتریمونیکال است. و بر می‌گوید دیوان سالاری‌ها به عنوان نوع ایده آل ساختار نهادهای اداری هستند، یعنی لفظ دیوان سالاری برای ارجاع به نهادهای اداری قوی و توانمند است. ما در این متن، به جای دیوان سالاری از اصطلاح نهادهای اداری استفاده می‌کنیم. نهادهای اداری موفق، ساختار مورد نیاز برای رشد سرمایه‌داری را فراهم می‌کنند. عملکرد مدیران بروکراسی در این حالت باید قابل پیش‌بینی، شفاف و مبتنی بر روش‌های عینی می‌باشد. دیوان سالاران بر اساس تخصص و شایستگی خود استخدام می‌شوند و دولت به آنها حقوق بالا و ثبات هنجاری می‌دهد تا درگیر رشوه خواری نشوند. (فرانتز، ۱۴۰۲: ۷۱).

در مقابل، نهادهای اداری کم کیفیت، نهادهای اداری موروثی هستند که به جای بی‌طرفی دیوانسالارانه، مبتنی بر روابط شخصی می‌باشند. یعنی به جای وفاداری به دولت، به رهبری خاص وفادار هستند. مشاغل دولت، در این حالت منصبی برای ارائه خدمات عمومی نیست بلکه محل کسب درآمد است. در دولت‌هایی با نهادهای اداری موروثی، ملاحظات شخصی، لطف‌ها وعده‌ها غالب هستند و هیچ تفکیکی بین حوزه خصوصی و رسمی وجود ندارد که منجر به سیاسی شدن دستگاه اداری دولت شود. قدرت سیاسی بخشی از دارایی شخصی افراد تلقی می‌شود و برخلاف نهادهای وبری که هدفشان اجرای سیاست‌هاست، هدف نهادهای موروثی تامین شغل و کسب حمایت است. در چنین حالتی دولت‌ها به جای آنکه متولی تضمین کیفیت خدمات مدنی باشند، بیشتر به تامین شغل کارمندان دولت مشغول هستند. در مواردی هم نهادهای موروثی غارتگر می‌شوند، یعنی با وجود کسب درآمد از جامعه، خدمات عمومی ارائه نمی‌کنند. نهادهای غارتگر حاکمیتی، ظرفیت خود را برای تبدیل منابع عمومی به زیرساخت‌ها یا امکانات با ارزش از دست می‌دهند و ناهنجاری‌های فراگیر، بیشتر تعاملات عمومی را احاطه کرده و حکمرانی به شکارگاه تبدیل می‌شود. در این حالت شبه دولت به عنوان یک محافظ قدرتمند و پرورش دهنده پدیدار می‌شود، چون همگی آنها غیر مولد و خصوصی شده هستند و تبدیل به ابزاری برای کسب قدرت می‌شوند. (Alao, 2024: 89)

شاخص های کیفی نهادسازی اداری

نهادهای با کیفیت اداری حداقل چهار ویژگی دارند:

۱) استخدام و ارتقا بر اساس شایستگی: یعنی فرآیند استخدام بر اساس روابط سیاسی و شخصی با نخبگان صورت نمی‌گیرد، بلکه نیازهای دولت تعیین می‌کند که چه کسی بر سر کار بیاید. در چنین شرایطی، برخلاف وابستگی‌های شخصی و سیاسی، تمرکز بر شایستگی‌های فردی است. ارکان اصلی شایستگی در نهادهای اداری، شامل انتخابات رقابتی، انتخاب و ارتقا بر اساس نکات کاربردی و فنی، عدم وجود فشار سیاسی حزبی، ممنوعیت اخراج دلخواهانه و .. است. اینجا وفاداری و خویشاوندی مورد قبول نیست و استخدام بر اساس شایستگی‌ها به انسجام نهادی و روحیه سازمانی کمک می‌کند. دیوان سالاری مبتنی بر شایستگی، نقش کلیدی در تحریک رشد اقتصادی دارد کما این که نهادهای اداری بیشترین تمرکز قدرت فکری را در کشورهای توسعه یافته دارند. در نتیجه، نوسازی نهادهای اداری یک اولویت کلیدی برای اجرای اصلاحات بازار محور و سیاست‌های جدید بوده است.

برای مثال در کره جنوبی تنها دو درصد کسانی که در آزمون‌ها شرکت می‌کنند بعنوان کارمند به دستگاه بوروکراسی دولت جذب می‌شوند. در سال ۱۹۶۱ چانگ ۳۵ هزار کارمند دولتی را برکنار کرد و کسانی که با آزمون آمدند را جایگزین آن‌ها نمود و نتیجه این که نرخ رشد کره جنوبی در این دوره نجومی شد. در واقع تجربه دولت‌های توسعه‌گرا که هدف آنها تضمین توسعه اقتصادی از طریق نرخ بالای انباشت سرمایه و صنعتی شدن می‌باشد، تاکید بر نقش دولت در صنعتی سازی جامعه بوده است. تجربه توسعه شرق آسیا طی دوره ۳۰ ساله نشان دهنده رشد اقتصادی و نهادهای اداری منسجم و مبتنی بر شایستگی می‌باشد که رشد سریع و تغییرات بنیادین اقتصادی و اجتماعی از طریق اصلاح ساختار بوروکراسی زمینه عبور این جوامع را از جوامع فقیر کشاورزی سال ۱۹۶۰ به تولید کنندگان فناوری در ۱۹۹۰ فراهم کرد. رهبران این جوامع، توسعه ملی را مقدم بر کسب ثروت شخصی با دستاوردهای کوتاه مدت قرار می‌دادند. این کشورها توانستند پروژه‌های توسعه‌ای را با ظرفیت‌های اداری عالی همراه کنند. دولت‌های توسعه‌ای اساساً دارای دیوان سالاری قدرتمند هستند و به جذب انسان‌های مستعد، دستگاه اداری منسجم و مبتنی بر شایستگی می‌پردازند. (Amsden, 2019: 78)

در مقابل، دیوان سالاری موروثی در کشورهای توسعه غرب آسیا صرفاً بر رشد اقتصادی و تولید بر اساس مصرف و توزیع تاکید دارد و برخلاف دولت توسعه‌گرا چندان اهمیتی برای نهادهای اداری در هدایت و توسعه اقتصادی نشان نمی‌دهد. آنچه بسیار مهم است این است که جهت‌گیری و اثربخشی دولت اهمیت بسیار زیادی دارد که توضیح دهنده دلایل شکست و موفقیت کشورهاست. پرسشی که اهمیت بنیادین دارد این است که نهادها چگونه کار می‌کنند؟ و این سوال که چه نهادهایی رویه‌های حامی پروری را محدود می‌کنند؟ ساختار چنین دولت‌های توسعه‌آفرینی که اعتبار بالائی برای دستگاه اداری قائل هستند، نه سوسیالیستی است و نه کاملاً به نفع بازار آزاد. دولت در اینجا مالکیت خصوصی را با راهنمایی‌های خود پیوند می‌زند، یعنی پیوندهایی بین کسب و کار و نخبگان بوروکراتیک وجود دارد و همواره همکاری کلیدی بین صنایع و بهبود تصمیم‌گیری دیده می‌شود. پس بین سازمان‌های اداری و جامعه تجاری روابط بسیار نزدیکی وجود دارد. در دولت‌های توسعه‌گرا همواره اندازه مشخصی از پیوندهای اجتماعی دیده می‌شود که دولت و جامعه را به هم پیوند می‌دهد و شبکه‌های سیاستی به هیچ عنوان تحت تاثیر گروه‌های فشار خاص قرار نمی‌گیرد. در نقطه مقابل در بوروکراسی موروثی خاورمیانه‌ای، نهادهای اداری وسیله‌ای برای توزیع حمایت از سوی دولت‌ها هستند. در این حالت، حامی پروری روشی برای انتصاب بوروکراتیک است.

در مجموع می‌توان گفت همواره بین تحول و یا فروپاشی اداری و رتبه‌بندی فساد کشورها ارتباط عمیقی وجود دارد. نهادهای اداری در خاورمیانه، باکارمندان مازاد، غیرمولد، بیش از حد متمرکز، فاسد و بی کفایت توصیف می‌شوند، روش‌های استخدام آن‌ها خویشاوندانه است و گسترش منصوبان سیاسی در اعماق سلسله مراتب، رده‌های قدرت ارشد سیاسی را از کارمندان دور می‌کند. اطلاعات را پیچیده، یکپارچگی را مختل و باعث بی‌ثباتی در اصلاحات می‌شود. در چنین حالتی ارائه خدمات عمومی توسط مقامات اداری صورت نمی‌گیرد، چرا که این مناصب را وسیله‌ای برای ثروت و موقعیت شخصی خود به کار می‌برند. در نتیجه همواره بین کیفیت نهادهای بخش دولتی و توسعه اقتصادی و اجتماعی ارتباط واضحی وجود دارد، چرا که دیوان سالاری ضعیف، یعنی بازتوزیع کمتر، شفافیت ضعیف تر، پاسخگویی محدودتر و نابرابری مداوم. (Hannan, 2020: 79)

(۲) رقابت پذیری حقوق و دستمزد: وقتی حقوق دولت با حقوق ارائه شده در بخش خصوصی قابل رقابت باشد تعداد متقاضیان های اداری افزایش می‌یابد و این رقابت پذیری حجم استعدادها برای کسب موقعیت‌ها را به عرصه رقابت سرازیر می‌کند. این در حالیست که در کشورهای خاورمیانه علاوه بر تعهد پایین خدمت، فساد جز لاینفک ساختار بوروکراسی است. و آنچه اهمیت دارد حقوق رقابتی در بخش اداری توسط دولت است تا آنها را از انواع مفاسد مصون دارد. برای مثال در ژاپن، کره جنوبی و تایوان، دولت‌ها به کارمندان خود حقوق رقابتی می‌پردازند و از پردرآمدترین‌ها در بین کارکنان جهان هستند.

(۳) خودمختاری: خودمختاری به ترفیعات و ثبات شغلی برای کارمندان دولت اشاره دارد. نهادهای اداری مستقل به کارمندان خود شغل‌های بلند مدت و با ثبات می‌دهند. خودمختاری و استقلال، جابجایی کارمندان را در طولانی مدت در نهادهای اداری کاهش می‌دهد. اصولاً جلوگیری از جابجایی کارکنان، انسجام بنگاه‌ها را افزایش می‌دهد. اینکه دیوان سالاران یک کشور مشاغل طولانی داشته باشند و در عین حال آن مشاغل، منظم و پایدار باشند و جابجایی زیادی را تجربه نکنند، اهمیت بسیاری دارد. خودمختاری در نهادهای اداری آنها را از سیاسی شدن مصون می‌کند پس مسئله این است که دخالت یا خودمختاری و پیشرفت بر اساس ارتباط نیست، بلکه عملکرد اهمیت بسیاری دارد. هرچا خدمات اداری سیاسی شده باشند و بوروکراسی متعهد به فرد باشد، دولت تبدیل به منبع عظیم مشاغل می‌شود و نهادها در نتیجه آن متورم می‌گردند. در مجموع استخدام بر اساس شایستگی، حقوق و دستمزدهای رقابتی و خودمختاری سه ویژگی تعیین کننده نهادهای اداری با کیفیت و بری هستند.

۴) اثرگذاری بردارنده رشد اقتصادی: رابطه بین نهادهای اداری و رشد اقتصادی اهمیت بسیار زیادی دارد. سرمایه‌داری و سرمایه‌پروری ممکن نیست، مگر این که دولت دارای نهادهای اداری شایسته باشد. سرمایه‌داری و بوروکراسی در جهان توسعه یافته، زوج موفق هستند و این در حالی است که بوروکراسی نظام‌های موروثی خاورمیانه مضر به حال توسعه سرمایه‌داری است. حال سوال این است که دولت چه نیازی به بوروکراسی برای رشد اقتصادی دارد؟ پاسخ اینکه برای حمایت از بازارها و انباشت سرمایه‌داری. چون سرمایه‌داری در شرایط ضعف بوروکراسی، تمایلی به سرمایه‌گذاری در حوزه‌ای که دیوان سالاری متورم و ناکارآمد دارد، نخواهد داشت. پس کاهش عملکرد اداری یعنی کاهش رفاه عمومی و آنچه ملاک حاکمیت کارآمد است، در سه مورد قابل مطالعه است. شاخص کیفیت بوروکراتیک، فساد در ماهیت دولت و حاکمیت قانون. تحقیقات نشان می‌دهد که سطح بالای فساد، کاهش سطح سرمایه‌گذاری و کاهش رشد اقتصادی را به دنبال می‌آورد و در صورت مهار آن و استخدام بر اساس شایستگی، انسجام سازمانی افزایش می‌یابد و انجام فعالیت‌های مضر و مفسدانه به معنای براندازی اهداف سازمان است. در نهادهای اداری خودمختار، مقامات از حوزه سیاست‌سازان هستند و سرنوشت آن‌ها با وفاداری شان تعیین نمی‌شود. (فرانتز، ۱۴۰۲: ۱۶۳-۱۶۴)

نکته قابل ملاحظه دیگری که می‌توان به آن اشاره داشت ارتباط سازمان‌های تروریستی و جرائم سازمان یافته با فساد در نهادهای اداری است. فساد اداری با سطوح بالای مداخله سیاسی در انتصاب‌ها، اخراج و دستمزدهای ضعیف، فعالیت‌های مرتبط با پولشویی و .. ارتباط مستقیم دارد. در حالی که نهادهای اداری با کیفیت، از فرار مالیاتی، تحرکات گروه‌های جنایتکارانه و فعالیت‌های غیرقانونی ممانعت به عمل می‌آورند. در مجموع می‌توان گفت، اگرچه اغلب، کیفیت نهادهای اداری نادیده گرفته می‌شود، اما نقش آنها در عملکرد دولت و میزان رشد اقتصادی بسیار مهم است. نهادهای اداری، وظیفه مدیریت تصمیمات دولت را بر عهده دارند و مسئول اجرای مقررات دولتی هستند که شهروندان را از فعالیت‌های نامطلوب رها می‌کند. بدون نهادهای مطلوب اداری، سیاست‌ها اجرا نمی‌شوند و جامعه تنظیم نمی‌گردد. (Robinson, 2023: 56).

ب) نهادهای قضایی

نهادهای قضایی، نهادهای دولتی هستند که درگیر تفسیر و اجرای قوانین، اجرای مجازات‌ها و میانجی‌گری در مناقشات هستند. اینجا می‌خواهیم به نقش نهادهای قضایی در عملکرد دولت بپردازیم و می‌خواهیم بدانیم ویژگی تعیین کننده نهادهای قضایی با کیفیت چه مواردی هستند؟ رابطه نهادهای قضایی، حاکمیت قانون و اجرای حقوق مالکیت چیست؟

نهادهای قضایی مسئول تفسیر و اجرای سیاست‌های دولت هستند. آن‌ها نقش میانجی‌گری را ارائه می‌کنند و ظرفیت نهادهای قضایی دولت، برای تفسیر و اجرای قوانین، تحت تاثیر کیفیت سیاست‌های دولت است. نهادهای قضایی در میزان صدور احکام عادلانه، با هم تفاوت دارند. نهادهای قضایی با کیفیت تصمیمات منصفانه و بی‌طرفانه می‌گیرند، از تلافی مصون بوده و شفاف و قابل دسترسی می‌باشند. این چنین نهادهایی مجموعه‌ای از قضات آموزش دیده دارند که بر اساس شایستگی خود انتخاب شده‌اند. منطق تصمیمات آنها قابل دسترسی است و نظارت به شهروندان در چنین سیستمی کاملاً در چارچوب قانون صورت می‌گیرد. در نهادهای قضایی ناکارآمد، مداخله سیاسی در روند قضایی امری عادی است و همواره تلافی سیاسی صورت می‌گیرد. به علاوه در چنین حالتی بودجه برای اهداف سیاسی دستکاری می‌شود. همواره انگیزه‌های سیاسی و رشوه خواری جای قوانین و سوابق حقوقی را می‌گیرد و به علاوه، تصمیمات قضایی خودسرانه هستند نهادهای سیاسی بی‌کیفیت با سطوح بالای مداخله تعریف می‌شوند و سیستم‌های مدیریت پرونده، نامشخص و پیچیده دارند و تصمیمات قضایی خودسرانه در آنها به وفور دیده می‌شود. قانون تلفن اصطلاحی است که برای توصیف قانونی کشورهای آلوده اتخاذ می‌شود. (Besley, 2024, 35)

شاخص های کیفی نهادهای قضایی

از جمله شاخص های کلیدی نهادهای قضایی با کیفیت که برگرفته از ارزیابی آژانس توسعه بین‌المللی آمریکاست شامل محورهای زیر است:

۱) استقلال: دولت و سایر بخش‌های جامعه برسر نحوه تصمیم‌گیری پرونده‌ها تأثیری ندارند و اساساً تخصیص بودجه سیاسی نیست و مسئولان در مقابل تصمیم خود از تلافی مصون هستند. استقلال، یعنی تصمیمات قضایی ریشه در قانون و سابقه قانونی دارد و تحت تاثیر دولت و یا بخش‌های جامعه نیست. نهادهای مستقل قضایی عاری از مداخله سیاسی هستند، تفسیر قاضیست که اهمیت دارد نه مداخلات و فشارهای سیاسی. استقلال، مهم‌ترین ویژگی نهادهای قضایی با کیفیت است و به سازگاری احکام در همه پرونده‌ها ختم می‌شود و اعتماد شهروندان به نظام حقوقی را در پی دارد. بدون استقلال قضایی، حاکمیت قانون وجود نخواهد داشت. به علاوه استقلال، قدرت سایر نهادهای دولتی را محدود می‌کند و از گسترش اختیارات قوه مجریه ممانعت به عمل می‌آورد، چرا که همواره قوه مجریه تلاش زیادی برای

مداخله در قوه قضاییه دارد و قضات همواره طبق دستور رئیس جمهور عمل می‌کنند. در عین حال، استقلال قضایی مفهومی غیرقابل اندازه‌گیری است. آژانس توسعه بین‌الملل آمریکا می‌گوید استقلال قضایی، شامل مسائل مربوط به انتخاب قضات، امنیت تصدی و ترفیع و .. است ولی در مجموع شاخص‌های استقلال قضایی شامل انتخاب، تعیین مأموریت و ترفیع شایسته، حفاظت شغلی و بودجه کافی است که این متغیرها منجر به ایجاد مستقل‌ترین قوه قضایی خواهد شد. (Angrist, 2021: 36)

۲) صداقت و پاسخگویی: استانداردهای اخلاقی برای رفتار مقامات قضایی وجود دارد و اجرا می‌شود. صداقت دلالت دارد بر شیوه اخلاقی عمل کردن مقامات قضایی. طبق تعریف، از طریق تعداد دفعات شرکت مقامات قضایی در آموزش‌های اخلاقی، وجود برنامه‌های اخلاقی و انضباطی، استانداردهای عملکردی برای مسئولان، پاسخگویی و قضاوت‌های عادلانه‌تر را ممکن می‌کند و کارایی را ارتقا می‌بخشد.

۳) شفافیت و کارائی: سیستم‌های مدیریت پرونده بسیار پیچیده است و استانداردها را در انتصاب پرونده‌ها به قضات رعایت می‌کند. تخصیص منابع مالی، زیربنای تصمیمات قضایی کاملاً با منطق است و روند قضایی سریع و حداقلی است. به این معناست که عموم مردم از نحوه مدیریت پرونده‌ها اطلاع داشته باشند. آنها نظام قضایی را در معرض نظام نظارت عمومی قرار داده و هزینه‌های جایابی را کاهش می‌دهند. ساده سازی رویه‌ها و اجتناب از صرف زمان زیاد، به طور طبیعی مسیر فساد و رشوه را کوتاه‌تر می‌کند

۴) دسترسی برابر: سیستم قضایی برای هر شهروند، صرف نظر از درآمد یا موقعیت جغرافیایی دسترسی عام و یکسانی دارد. نهادهای قضایی بر اساس قابل دسترسی بودن سنجیده می‌شوند، یعنی سیستم قضایی به طور مساوی برای همه شهروندان، فارغ از اوضاع اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی در دسترس است.

۵) خروجی پژوهی و نتایج عملکرد نهادهای قضایی: از نتایجی که تولید می‌کنند جدا نمی‌کنند و ارزیابی قوه قضاییه به ما می‌گوید، عموم مردم تا چه حد به عدالت دسترسی دارند؟ عدالت چقدر شفاف اجرا می‌شود؟ و میزان پاسخگویی قضات چقدر است؟ نظام حقوق ملی تا چه حد نسبت به هنجارهای حقوقی بین‌الملل باز هستند؟ دامنه درگیری‌های غیر قضایی چه میزان است؟ البته این مدل ارزیابی یا ناظر به حاکمیت قانون است تا کیفیت نهادهای قضایی دولت.

۶) شناخت حاکمیت قانون و پروژه جهانی عدالت: یکی دیگر از شاخص‌های اصلی در دسترس محققان، شناخت حاکمیت قانون و پروژه جهانی عدالت است که پایبندی دولت‌ها به قانون را از جهت اینکه کسی فراتر از قانون نیست ارزیابی می‌کند. این امتیازات در قالب چند عامل قابل بررسی است: اختیارات محدود دولت، فقدان فساد، نظم و امنیت، حقوق اساسی، دولت لیبرال، نظارت موثر، عدالت مدنی و عدالت کیفری که در بیشتر موارد در اینجا تمرکز بر نتایج حاکمیت قانون است. نهادهای قضایی با کیفیت اغلب با حاکمیت قانون مرتبط هستند. حاکمیت قانون مفهومی است که توسط سازمان‌های بین‌المللی مطرح شده است و همچنین در ادبیات دولت سازی برای توسعه و و رشد اقتصادی ضرورت دارد. حتی سیاست خارجی یعنی حاکمیت قانون و شامل مؤلفه‌هایی چون اصول برتری قانون، برابری در برابر قانون، پاسخگویی در برابر قانون، انصاف در اجرای قانون، تفکیک قوا، مشارکت در تصمیم‌گیری، اطمینان حقوقی، پرهیز از دل‌خواهی بودن، شفافیت رویه ای و قانونی است. علی‌رغم اینکه نهادهای غذایی باکیفیت و حاکمیت قانون مفاهیمی هستند که اغلب به جای هم به کار برده می‌شوند اما یک قوه قضاییه با کیفیت تنها یکی از الزامات حاکمیت قانون است و اصلاح قوه قضاییه برای ترویج حاکمیت قانون ضروری است، اما آن را تضمین نمی‌کند. اینجا ضروریست بر عواملی تمرکز کنیم که زیربنای کیفیت نهادهای قضایی دولت را مشخص می‌کند نه عواملی که حاکمیت قانون را ترویج کند. (Allen, 2022; 64)

۷) شاخص حکمرانی جهانی: علاوه بر موارد فوق، پروژه شاخص‌های حکمرانی جهانی، بانک جهانی شاخصی از حاکمیت قانون را بخشی از شاخص بین‌المللی حاکمیتی می‌داند. هدف در اینجا، درک میزان اعتماد و پایبندی مأموران به قوانین جامعه و کیفیت اجرای قرارداد، حقوق مالکیت، پلیس و دادگاه‌ها و احتمال جنایت و خشونت است.

۸) شاخص حمایت از حقوق مالکیت: بنیاد هربیتیج نیز شاخصی برای حمایت از حقوق مالکیت بعنوان بخشی از شاخص آزادی اقتصادی دارد که شامل ارزیابی استقلال قضایی است. این شاخص، تعداد قوانینی که از مالکیت خصوصی حمایت می‌کند و میزان اجرای آن را نشان می‌دهد. در مجموع، حاکمیت قانون و اجرای حقوق مالکیت، مهمترین بعد این قضیه است. روی هم رفته، به لحاظ نظری می‌توان گفت که اگر حقوق مالکیت، به دلیل خطر سلب مالکیت دولت، ناامن باشد مردم علاقه کمی به کار و سرمایه‌گذاری خواهند داشت و این به رشد اقتصادی هم لطمه می‌زند. نکته مهم آن است که سیستم قضایی بی‌کیفیت رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد، زیرا به اجرای حقوق مالکیت و کنترل سوءاستفاده‌های دولتی می‌انجامد و حاکمیت قانون را زائل می‌کند. دادگاه‌های تجاری ضعیف، اجرای قراردادها را دشوار میکند و استقلال قضایی به رشد تولید ناخالص داخلی می‌انجامد و سرمایه‌گذاری را ایمن می‌سازد. در غیر این صورت، رویه‌های

متعدد و پیچیده، فقدان شفافیت، عدم اطمینان در مورد قوانین و فقدان یک پایگاه داده قانونی، فساد را مضاعف می‌کند و سطح جرائم سازمان یافته را ارتقا می‌دهد. حقوق مالکیت، مرجعی برای تعیین نحوه استفاده از یک منبع است و اصطلاحاً حقوق مالکیت خصوصی در مقابل حقوق مالکیت دولتی به کار می‌رود. افراد با برقراری حقوق مالکیت، حق انحصاری استفاده از منابع و حق واگذاری اجاره یا فروش آنها را دارند و به عنوان پیش شرط حاکمیت قانون در نظر گرفته می‌شود. یعنی اگر حق مالکیت را به جا آوریم حاکمیت قانون محقق می‌شود. احترام به حقوق مالکیت به معنای نشانه‌ای از نهادهای قضایی با کیفیت است و به ویژه با استقلال قضایی مطرح می‌شود. نهادهای قضایی مستقل توان زیادی در حمایت از مالکیت خصوصی دارند. (Hannan, 2020: 118)

ج) نهادهای امنیتی

نهادهای امنیتی در دفاع از شهروندان، کنترل مرزها و اجرای قانون فعالیت دارند و نیروهای نظامی، شبه نظامی و سرویس‌های اطلاعاتی را شامل می‌شوند نهادهای امنیتی مسئول تامین امنیت عمومی هستند و مسئولیت اصلی آنها تضمین امنیت داخلی و خارجی شهروندان است. این نهادها نظیر نهادهای قضایی، مسئول اجرای قوانین هستند. یعنی مسئول کمک به اجرای سیاست‌های دولتی می‌باشند. نهادهای امنیتی وظیفه دفاع از دولت در برابر تهدیدات خارجی و داخلی تضمین کنترل مرزهای دولت حفاظت از شهروندان در برابر خشونت و اجرای قوانین دولت را نیز دارند. در غیر این صورت در غیاب نهادهای امنیتی کارآمد، بازیگران غیردولتی در قالب جنگ سالاران ظاهر می‌شوند. نهادهای امنیتی در با کیفیت در سیاست گذاری دخالت نمی‌کنند و تلاش برای به دست آوردن حکومت ندارند، بلکه تلاش خود را بر سیاست‌های وضع شده توسط دولت متمرکز می‌کنند و همیشه به دستورات نهادهای سیاست دولت توجه دارند. در مقابل نهادهای امنیتی بی کیفیت مسبب ایجاد بی‌نظمی اجتماعی می‌شوند و شهروندان را در معرض آسیب و خشونت قرار می‌دهند. آنها تفکیک حوزه‌های سیاسی و امنیتی را نقض می‌کنند و به دنبال اثرگذاری بر سیاست هستند. از جمله ویژگی نهادهای امنیتی با کیفیت این است که این نهادها با ابعادشان مشخص نمی‌شوند بلکه ساختار و انواع عملکردهای آنها مهم است. آنها حرفه‌ای هستند، آموزش دیده و سازماندهی شده و بودجه خوبی دارند و از درون منسجم هستند. این امر شهروندان را در برابر سوء استفاده از قدرت مصون می‌کند. از طرف دیگر، نهادهای امنیتی بی کیفیت را داریم که در این حالت افراد بر اساس پیش زمینه های اجتماعی و یا قومی شان استخدام می‌شوند و قوانین را به شیوه خودسرانه اجرا می‌کنند و پروتکل‌ها و استانداردهای اجرای قانون را ندیده می‌گیرند. (Besley, 2024: 165)

شاخص های کیفی نهادهای امنیتی

سه ویژگی اساسی برای نهادهای با کیفیت وجود دارد:

۱) حرفه‌ای شدن: دائر بر این است که الزامات آموزشی سختی در آن‌ها وجود دارد و ترفیع بر اساس شایستگی‌ها صورت می‌گیرد، بودجه به اندازه‌ای تخصیص می‌یابد که احتمال فساد را کاهش می‌دهد و مداخله سیاسی را از بین ببرد و بهره‌وری و اجرای موثر قانون را تضمین می‌کند. سازماندهی و تخصص زنجیره فرماندهی، الزامات آموزشی دقیق، شفافیت و ترفیعات مبتنی بر شایستگی و بودجه کافی در آن‌ها بسیار اهمیت دارد. در این حالت، حرفه‌ای شدن مستلزم دانش تخصصی و مسیرهای تثبیت شده در استخدام است. با ترفیع مبتنی بر شایستگی، پیشرفت شغلی برخلاف روابط سیاسی مشترک، قومیت یا طبقه اجتماعی بر اساس شایستگی‌ها انجام می‌شود در غیر این صورت کاهش حرفه‌ای‌گری و زوال نهادی را بدنبال می‌آورد.

۲) ساختار فرماندهی متمرکز: در این حالت ارتش متمرکز، باید انحصار استفاده مشروع از زور را داشته باشد و نباید مجبور به رقابت با ارتش‌های موازی شود. این معیار، دومین معیار نهادهای امنیتی با کیفیت محسوب می‌شود. نیروهای امنیتی موازی با همپوشانی صلاحیت‌های قضایی و زنجیره‌های فرماندهی متضاد، کارایی نهادهای امنیتی را در انجام وظایفشان تضعیف می‌کنند. مخصوصاً این که برخی دولت‌های خاورمیانه نیز از واحدهای امنیتی موازی استفاده کرده‌اند نظیر ارتش سفید عربستان. در این میان یک استراتژی نهادی برای بقا که از طرف رژیم‌های استبدادی برای به حداقل رساندن امکان تصاحب قدرت توسط ارتش استفاده می‌شود، ضد کودتاسازی است که شامل مداخله در مراحل استخدام، ترفیع و تعیین تکلیف ارتش و ایجاد سازمان‌های موازی، سازمان‌های نظارتی متعدد با حوزه‌های قضایی متداخل و یک واحد ریاست وفادار برای محافظت شخصی است. ضد کودتاسازی شامل ایجاد نیروهای مسلح موازی برای مقابله با ارتش منظم است. این راهبرد برای مقابله با کودتا، ایجاد گارد ریاست جمهوری را در پیش می‌گیرد که محافظت از رهبر و اطرافیان نخبه او را هدف قرار داده است. آخرین تاکتیک ضد کودتا ایجاد چندین سازمان امنیتی با صلاحیت قضایی همپوشان است و شامل ایجاد آژانس‌های اطلاعاتی یا ضد جاسوسی برای نظارت بر فعالیت‌های ارتش می‌شود. (Anwaruddin, 2019: 112)

۳) پاسخگویی به غیرنظامیان: پاسخگویی به غیرنظامیان با عوامل متعددی مشخص می‌شود:

الف) وجود یک چهارچوب قانونی که اختیارات دستگاه امنیتی را از سایر حوزه‌ها جدا می‌کند. یعنی نظارت‌های نهادی بر نیروهای امنیتی که مسئولیت‌های آنها را هم مشخص می‌کند. نظامیان چه در کشورهای توسعه یافته و چه در حال توسعه، درگیر کارافرینی نظامی هستند. ارتش در این حالت، مس‌تواند در مجموعه فعالیت‌های اقتصادی از جمله تجهیزات نظامی و تولید محصولات غیر نظامی مشارکت داشته باشد. ارتش اغلب با مشارکت در شرکت‌های تجاری بدنبال کسب منفعت از رژیم است و کارافرینی نظامی امتیاز مهمی است که می‌تواند ارتش را راضی نگه دارد و احتمال تقابل با رهبری را کاهش دهد. اگر ارتش به طور مستقیم حکومت کند، همیشه درگیر فعالیت‌های اقتصادی می‌شود. کارافرینی نظامی باعث می‌شود ارتش، در برابر دولت‌های غیر نظامی پاسخگو نباشد و بدلیل فعالیت‌های خود کاملاً خودمختار شود و البته این امر، رانت جویی را بدنبال دارد و انحصار کلیدی را بدست می‌گیرد. بعلاوه ترکیب قدرت و دولت در اقتصاد اغلب به فساد در مقیاس بزرگ ختم می‌شود. کم‌ترین که ارتش در اغلب کشورهای خاورمیانه نقش بزرگی در اقتصاد ایفا می‌کند و در زمینه‌های املاک، بیمه، رسانه، کشتیرانی، امنیت خصوصی و بانکداری و... مشارکت دارد و در نتیجه ارتش سهم بزرگی در حفظ ساختارهای موجود دولت و اقتصاد سیاسی دارد. (Collire, 2024:130)

ب) کنترل غیرنظامیان در پست‌های ارشد و وزارتخانه‌های مرتبط با امنیت منعکس شده است. یعنی رده‌های ارشد تحت کنترل کنشگران غیرنظامی هستند.

ج) نظارت قانونی بر نهادهای امنیتی کشور، یعنی قانونگذار اختیار تصویب بودجه امنیتی، اجرای قانون امنیت، ایفای نقش در استراتژی امنیتی و تصمیم‌گیری در خصوص استقرار نیروها و برگزاری استعلامات و جلسات استماع مربوط به فعالیت‌های امنیتی را دارد. این نظارت قانونی، نظارت نهادی دیگری برای نهادهای امنیتی فراهم می‌کند و مانع دخالت آنها در سیاست می‌شود.

د) نظارت قضایی بر نهادهای امنیتی است. یعنی رفتار کارکنان نهادهای امنیتی تابع سیستم قضایی مدنی است و مانع رفتارهای خودسرانه کارکنان امنیتی می‌شود.

در مجموع، این چهار مورد به این دلیل مهم است که احتمال مداخله سیاسی توسط نهادهای امنیتی را که برای ثبات دولت خطرناک است را کاهش می‌دهد. مداخلاتی که مرزهای بین حوزه‌های سیاسی و امنیتی را که برای دموکراسی مضر است، محو می‌کند. در مجموع حرفه‌ای شدن، ساختارهای نظامی متمرکز و پاسخگویی به غیرنظامیان سه ویژگی تعیین‌کننده نهادهای امنیتی با کیفیت هستند. موسسه صلح بین‌المللی استکهلم، نهادیست که این شاخص‌ها را مورد سنجش قرار می‌دهد. مثلاً هزینه‌های نظامی چند درصد تولید ناخالص داخلی را در بر می‌گیرد. مورد دوم الزامات آموزشی دقیق است که اگر این به درستی صورت نگیرد احتمال وقوع کودتا بسیار زیاد است. (Angrist, 2021: 325)

د) نهادهای سیاسی

نهادهای سیاسی، نهادهای دولتی هستند که در تصمیم‌گیری، بیان خط مشی‌ها و انتخاب مقامات دولتی نقش دارند. نهادهای سیاسی متنوعی وجود دارند که اساسی‌ترین آنها شامل انتخابات، مجالس قانونگذاری و احزاب سیاسی هستند. نهادهای سیاسی دولت یعنی رهبری سیاسی را در خود جای داده‌اند، اما مترادف آن نیستند. اگرچه ساختار نهادهای سیاسی می‌تواند با روی کارآمدن دولت جدید تغییر کند، اما دولت می‌تواند در چارچوب نهادی یکسانی بیاید و برود. برخلاف سایر نهادهای دولتی هیچ مجموعه منحصر به فردی از نهادهای سیاسی وجود ندارد که به عملکرد مثبتی ختم شود آن هم به طور یکسان. به علاوه چگونگی تاثیرگذاری ویژگی‌های نهادهای سیاسی بر نتایج، اغلب به سایر مؤلفه‌های ساختار نهادی سیاسی هم وابسته است. برخی نهادهای سیاسی با کیفیت را دموکراتیک می‌دانند که نتایج بهتری به لحاظ حقوق بشری دارند. دولت‌ها می‌توانند مسئولیت‌های اساسی خود را در قرارداد اجتماعی انجام دهند حتی اگر همیشه حقوق بشر را رعایت نکنند مثل چین.

نهادهای سیاسی دموکراتیک الزاماً به عملکرد بهتر دولت منجر نمی‌شوند، حتی نهادهای سیاسی به شدت نهادینه شده همواره نتایج مطلوبی را به همراه نخواهند داشت. اینجا بحث بر سر نهادهای سیاسی بی کیفیت و با کیفیت نیست، بلکه روش‌هایی که از طریق آنها نهادهای سیاسی نتایج بهتری خواهند داشت ملاک است. نهادهای سیاسی را می‌توان با میزان استقلال آنها از اشخاص یا کنشگران غیر مدنی سنجید. مسئله این است که سازمان‌ها و رویه‌های فاقد استقلال، فاسد هستند و همواره مورد نفوذ عوامل خارجی قرار می‌گیرند و مستعد کودتا می‌باشند. پس اولین نکته، انسجام و استقلال نهادهای سیاسی است. مورد دوم، پیچیدگی نهادهاست. نهادهای سیاسی پیچیده از یک فرد واحد تشکیل نمی‌شوند، یعنی بیشتر بودن افراد و رویه‌های درگیر نشان دهنده پیچیدگی یک نهاد است و مورد بعدی انطباق‌پذیری نهادهاست. در مجموع نهادهای سیاسی اشکال مختلفی دارند، از فدرالیسم گرفته تا سیستم‌های انتخاباتی. سه مورد از اساسی‌ترین نهادهای سیاسی شامل انتخابات، قوه مقننه و احزاب سیاسی هستند. (Brinkerhoff, 2024:250)

شاخص های کیفی نهاده سازی سیاسی

(۱) انتخابات: انتخابات در هر دولتی متفاوت است. از جمله اینکه، ماهیت سنت‌هایی که به رای گذاشته می‌شوند چیست؟ رقابت پذیری و دفعات برگزاری آنها چگونه است؟ می‌توان گفت ویژگی اصلی و متمایز سیستم‌های سیاسی، وابسته به انتخابات است. دموکراسی مختص کشورهایی با انتخابات آزاد و منصفانه است. انتخابات در دموکراسی‌ها برای حذف رهبران نامحبوب صورت می‌گیرد و قدرت پاسخگوئی را برای رای دهندگان فراهم می‌آورد. بر این اساس هر چه سازمانی بتواند پس از رهبری بر مشکل جانشینی مسالمت آمیز فائق آید و بتواند رهبران را جایگزین کند نهادینه‌تر می‌شود. به گونه‌ای که قوه مقننه نیز صرفاً ابزار قوه مجریه و از منصوبان سیاسی تشکیل نمی‌شود. برای داشتن قانونگذاری نهادینه شده، اندازه‌گیری میزان قدرت نهادی دولت و قوه مقننه سوالاتی قابل طرح است. اینکه آیا قانونگذار امکان وضع قانون و تصمیمات بودجه‌ای را دارد؟ آیا می‌تواند از افراد با تجربه در سیاست گذاری استفاده کند؟ آیا قانونگذار قدرت نظارت بر نهادهای امنیتی را دارد یا خیر؟ قوه مقننه در دیکتاتوری‌ها بسیار ضعیف است و برای ترغیب مخالفان به همکاری فعال می‌شود. قوه مقننه می‌تواند بر قوه مجریه نظارت داشته باشد تا از استثمار قوه مجریه جلوگیری کند (Angrist, 2021: 96).

(۲) احزاب سیاسی: سازمان‌هایی هستند که شهروندان عادی را به کنشگران سیاسی متصل می‌کنند. احزاب سیاسی در انتخاب رهبران و تبیین سیاست‌ها نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند. احزاب سیاسی در دموکراسی‌های یکپارچه به دلایل مختلفی مهم هستند. برای ثبات سیستم باید یک حزب نهادینه شده داشت. منافع حزب نباید تابع ترجیحات شخصی رهبر یا حتی گروه کوچک باشد. احزاب باید مستقل و تابع ارزش‌های خود باشند باید ریشه‌دار بوده و در فضای پسا استقلال تاسیس شده باشند. اینکه حزبی چقدر در پیوند با جامعه مدنی است، به طور طبیعی احزاب ریشه‌دار رقابت انتخاباتی منظم‌تری دارند. آخرین جنبه مهم نهادینه شدن حزب، سطح سازماندهی آن است. یعنی چقدر سازماندهی شده و از نظر مالی قوی است که نشان دهنده میزان نمایندگی حزب و ارائه سایر کارکردهای مهم برای جامعه است. در مجموع در دموکراسی‌های نوپا، احزاب به برقراری نظم و ثبات کمک زیادی می‌کنند و در مقابل احزاب سیاسی در حکومت‌های اقتدارگرا امکان ایجاد ثبات و حذف رهبران از طریق خشونت آمیز را بالا می‌برند و سازوکارهایی برای رساندن غنائم و امتیازات به اعضای خود دارند. احزاب می‌توانند قدرت ارتش یا جناح‌های خاص درون آن را متعادل نمایند، برای حل اختلافات نخبگان مفید باشند و به مدیریت تضاد بین نخبگان و حفظ آن‌ها کمک کنند. بین نخبگان داوری کرده و جاه طلبی آنها را برای قدرت محدود نمایند. (Schedler, 2017: 122)

احزاب در مدیریت جانشینی رهبر نقش بسیار مهمی دارند و چون به نهادینه کردن روندهای جانشینی کمک می‌کنند می‌توانند موارد سوء استفاده از فساد را بررسی کنند و به استخدام با کیفیت، تمرکز نمایند. روی هم رفته می‌توان گفت، مطالعات نسبتاً کمی به بررسی تاثیر نهادهای سیاسی بر عملکرد دولت در دموکراسی‌ها نسبت به حکومت‌های استبدادی صورت گرفته است. اینکه چگونه فردگرایی در دموکراسی‌ها بر عملکرد اقتصادی اثر می‌گذارد، اهمیت زیادی دارد. فردگرایی در دموکراسی‌ها رهبران را تشویق به تحمیل نظر شخصی خود می‌کند، اتکای آنها به فساد را افزایش می‌دهد و همه این‌ها فساد و رشد اقتصادی محدود را به همراه خواهد آورد و حتی اثربخشی کمک‌های اقتصادی را محدود می‌کند. اینجا سوال این است که پیامد و نتایج انتخابات و قوه مقننه و احزاب یا همان نهادهای سیاسی بر دوگانه ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی چیست؟ برای مثال چگونه نهادینه کردن احزاب و نظام‌های حزبی با روش‌های دموکراتیک موضوع پرتکراری است. آنچه ارزش پرداختن دارد، عملکرد دولت است. یعنی توانایی دولت در برآوردن نیازهای شهروندان از طریق ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی. اینجا چگونه تاثیر گذاری ویژگی‌های مختلف نهادهای سیاسی یک دولت را بر عملکرد اقتصادی آن بررسی می‌کنیم. وجود انتخابات محلی، مجالس قانونگذاری و احزاب سیاسی در حکومت‌های استبدادی منجر به عملکرد اقتصادی بهتر خواهد شد. وجود انتخابات آزاد و عادلانه، تفاوت‌های زیادی را در میزان خشونت علیه شهروندان ایجاد می‌کند. (Alao, 2024: 165)

(۳) شرایط تامین کالاهای عمومی: چون تسهیل تجارت و افزایش سرمایه انسانی به رشد اقتصادی کمک می‌کند در نتیجه، احتمال تامین کالاها در دموکراسی‌ها بیشتر از خودکامه‌هاست. چون مسئولیت پذیری انتخاباتی وجود دارد.

(۴) دیده بانی فساد: دموکراسی‌ها در کاهش فساد نیز به نسبت رژیم‌های اقتدارگرا برتری دارند. فساد بازدارنده رشد اقتصادی است و سیاستمداران را به پابندی به حکمرانی خوب وادار می‌کند. میانگین رشد در دموکراسی‌ها همان اندازه است که در حکومت‌های استبدادی. نکته مهم این است که دموکراسی‌ها نسبت به اقتدارگراها کالاهای عمومی بهتری را ارائه می‌کنند اما میانگین رشد اقتصادی در آنها کمتر است. در نتیجه معجزات اقتصادی دموکراسی‌ها بسیار کمتر است. پس انتخابات آزاد و منصفانه الزاماً ضامن موفقیت اقتصادی نیست. حکومت‌های اقتدارگرای دارای سیستم قانونگذاری حزبی در خاورمیانه نشان می‌دهد که وجود نهادهای سیاسی در حکومت‌های استبدادی برای عملکرد اقتصادی بهتر مفید است و نظام‌های استبدادی با قوه مقننه حزبی، نرخ رشد بالاتری نسبت به نظام‌های استبدادی دیگر دارند. چون تلاش برای ثبات سیاسی احتمال سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد

۵) ثبات سازی: بی‌ثباتی سیاسی که در اینجا هدف، بررسی چگونگی تاثیر نهادهای سیاسی بر بی‌ثباتی سیاسی، کودتا و تروریسم است. آنچه بیشتر از دموکراسی یا مستبد بودن اهمیت دارد، ثبات سازی است. کشورهای کاملاً دموکراتیک و به شدت اقتدارگرا، ثبات بیشتری را تجربه می‌کنند تا کشورهای با آنوکراسی یا همان دموکراسی محدود که وسط طیف اقتدارگرا دموکراتیک قرار می‌گیرند. چون آنوکراسی‌ها بیشتر جنگ‌های داخلی را تجربه می‌کنند. (Schedler, 2017: 147)

۶) تناسب گرایی و اجتناب از رشوه خواری رقابتی: انتخابات شاید تاثیری بر درگیری نداشته باشد اما در کشورهایی که سیستم انتخاباتی دارند بیش از فاکتور ماهیت نظام‌هاست که مهم است. در نظام‌های تناسبی احتمال حضور اقلیت‌ها در قوه مقننه زیاد است و این امر خشونت را کم می‌کند. در مجموع می‌توان گفت مخرب‌ترین اثر زوال نهادی فساد است که آشکارترین علامت خطر برای دولت است و عامل بزرگی برای رکود اقتصادی تلقی می‌شود. انواع مختلفی از شاخص‌های فساد وجود دارد: دریافت رشوه، عدم شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها، غلبه روابط شخصی، غارت دولت توسط مقامات عالی رتبه ارشد، کنترل بخش‌های کلیدی اقتصاد توسط ارتش، تسلط بر روندها، و کاهش ظرفیت دولت. دولت‌های درگیر فساد تحت عنوان رشوه خوار رقابتی که در آنها فساد امری مرسوم است و حتی عدم پرداخت رشوه یعنی عدم اقدام اداری. در این شرایط، دیوان سالاران تصور می‌کنند رشوه بخش سیستماتیک پاداش آنهاست که این امر منجر به شکل‌گیری سیستم سیاسی می‌شود که که مبتنی بر نابرابری است و در آن افراد دارای قدرت راهبردی البته نابرابر از طریق تبادل لطف به یکدیگر مرتبط می‌شوند و کل نتایج نهادهای اداری را به خطر می‌اندازند. در این شرایط، وفاداری از طریق توزیع انتخاباتی و خاص الطاف به حامیان وفادار حفظ می‌شود. (Sartori, 2000: 171).

ماهیت ساختار نهادی در غرب آسیا

بررسی نهادهای مختلف دولت نظیر نهادهای اداری، قضایی، امنیتی و سیاسی و تاثیر آنها بر ثبات سیاسی و کارایی اقتصادی ارزشمند است. از جمله نمایندگان فکری برجسته این نظریه رابرت بیس است. بیس بیشتر بر علل فروماندگی دولت متمرکز بود تا شاخصه‌های آن، با این وصف برخی از محققان از دیدگاه‌های بلند مدت برای علل ضعف نهادی استفاده کرده‌اند و برخی هم معتقدند که نظام بین‌الملل، وابستگی و استعمار مسئول اصلی بوروکراسی ناکارآمد و ضعف نهادسازی در کشورهای در حال توسعه هستند و موقعیت فعلی، بازتاب دهنده پیشینه استعماری دولت‌ها در خاورمیانه و تلاش برای پیرامونی سازی آنها در اقتصاد جهان را توضیح می‌دهد.

۱) نهادهای اداری در غرب آسیا: این دیدگاه مدعی است که توسعه ظرفیت دولت، فرایندی خطی نیست و رفتار کشورهای توسعه یافته بر نهادهای ضعیف کشورهای عقب مانده اثر می‌گذارد. نهادسازی در کشورهای خاورمیانه، پس از جریان استعمار و تاسیس ملت دولت‌های مصنوعی، در قالب انواع نهادهای اداری، سیاسی، قضایی و امنیتی بسیار ضعیف و ناکارآمد بوده است. به طور خاص در حوزه کشورهای منطقه منا در قالب تیول‌های حامی پرور قابل مطالعه بوده و دولت‌ها به عنوان نهادی برای تامین کالاهای عمومی تلقی نمی‌شدند، بلکه سرچشمه امتیازاتی برای نخبگان کوچک بوده و به ندرت، فرصتی به جمعیت برای کسب تجربه اداری بومی و درون زاد داده می‌شد. متعاقب چنین پیشینه تاریخی، اغلب نهادهای اداری در این حوزه تاکنون، گرفتار انتصاب موروثی شدند و خویشاوندگرایی و فساد در آن‌ها به صورت سیستماتیک رشد کرد و در عوض در حوزه نهادهای امنیتی، سرمایه‌گذاری‌های کلانی صورت گرفت. این دولت‌ها اغلب دولت‌های ابتدایی یا (PROTO STATE) هستند و هرگز برای انجام وظایف یک دولت مستقل طراحی نشده و فاقد ظرفیت نهادی لازم برای مدیریت دولت مستقل هستند و شبکه‌های وفاداری سنتی و پیوندهای حمایتی مبنای ارتقای رتبه آن‌ها می‌باشد. (SARRE, 2005: 451)

۲) نهادهای قضایی در غرب آسیا: تاریخ استعمار در خاورمیانه، حکایت از زائل شدن اعتماد افراد به قانون است در مجموعه نهادهای قضایی در این منطقه، تحت تاثیر منفی میراث حکومت عثمانی، حاکمیت قانون خودسرانه و مالکیت خصوصی ضعیف بوده است قراردادها در دوران حکومت عثمانی کوتاه مدت بودند و این امر تاسیس شرکت‌های تجاری مالی را با مشکل مواجه کرد، چون سیستم قضایی، قوانینی را که برای شرکت‌های تجاری مناسب بود به رسمیت نمی‌شناخت و در نتیجه شرکت‌ها کوچک می‌ماندند. ایدئولوژی و فرهنگ حامی پروری در چنین حالتی مهمتر از شایستگی بود. (Sartori, 2000: 145).

۳) نهادهای امنیتی در غرب آسیا: این نهادها به جای دفع حملات خارجی، آموزش‌های حرفه‌ای در جهت کنترل داخلی دیده‌اند و در نتیجه، توسعه اولیه نهادهای امنیتی بر اساس نیازهای امنیتی مقامات خارجی و نه جمعیت کشور بوده است. در مجموع می‌توان گفت، دیدگاه‌های کلان و جهانی بر نقش نظام بین‌الملل در تضعیف دولت‌های جدید و ماهیت بوروکراتیکه کردن آن‌ها متمرکز است. شرایط

ناعادلانه تجارت در چنین وضعیتی باعث می شود دولت ها در جهان در حال توسعه نتوانند درآمدهای خود را برای ایجاد نهادهای قوی هزینه کنند.

۴) نهادهای سیاسی در غرب آسیا: دولت های استعمارگر هرگز بر استقلال مستعمرات و دولت سازی خودخواسته آن ها پایبند نبودند و اغلب این دولت ها پس از استعمار تنها یک پوسته خالی داشتند و با معیارهای دهه ۱۹۳۰ شرایط احراز دولت را نداشتند، آن ها فاقد نهادهای سیاسی کارآمد، عقلانیت سیاسی و فنی، تمایز و تمرکز ساختاری، تحرک و پویایی و نهادهای امنیتی و قضائی متمرکز بودند و در نتیجه دچار بی ثباتی سیاسی و بحران همبستگی و یکپارچگی عمومی شدند. در واقع دولت های جدید خاورمیانه ای متصل به جامعه نبودند و درک محدودی از چیستی دولت، انتظارات و کارکردها و تکالیف خود داشتند. پس اولین موج فروماندگی دولت در ۱۹۶۰ و پس از استقلال این کشورها رخ داد بویژه این که نهادهای سیاسی حاکم تبدیل به ابزار زورگویی و سلطه شدند و حول شخصیت های کاریزماتیک استقرار یافتند. (Robinson, 2023: 45)

دلایل ضعف عملکردی و چالش های نهادسازی عقلانی در غرب آسیا

۱) پوپولیسم غالب: یکی از مهمترین دلایل توضیح دهنده وضع موجود و چرایی شکل گیری نهادهای ناکارآمد سیاسی در خاورمیانه، پوپولیسم است. پوپولیست اغلب به سیاستمدارانی گفته می شود که کاریزماتیک هستند و در عین حال شخص نگر (personalist) و قیم مآب می باشند، چندان قائل به تفکر سیستمی نبوده و ساختار مبتنی بر شخص، مطلق گرایی، خاص گرایی و غیر سلسله مراتبی هستند. رهبران پوپولیست نیازها و خواسته های اجتماعی را تقویت و مشکلات را تشدید می کند و در نتیجه آنها نهادهای دولتی را تضعیف می نمایند. پوپولیسم در جوامعی با ضعف نهادی بیشتر فعال می شود. وقتی نهادهای میانجی نداشته باشیم، قطعاً رهبران پوپولیست ظهور خواهند کرد. این رهبران پیامدهای فاجعه باری برای توسعه نهادی خاورمیانه داشته اند، چرا که نهادهای میانجیگر را دور می زنند و همه را تابع پیوندهای مستقیم رهبر و توده می کنند. / و به تدریج دستگاه قضاوت تضعیف می شود. پوپولیسم، تضعیف نهادهای اداری را به دنبال دارد و بر توزیع حمایت میان حامیان، متمرکز می شود. رهبران پوپولیست بر رشد اقتصادی از طریق تشویق کارآفرینی و پرورش استعدادها و قوه خلاقه متمرکز نیستند بلکه تمرکزشان بر ملی کردن صنایع برای بالا نگه داشتن سطح اشتغال است. پوپولیست ها چندان نیازی به بوروکراسی ندارند، بلکه همواره سیاست های توزیعی را دنبال می کنند و البته بوروکراسی برای آنها منبع بزرگی است که رهبر پوپولیست با آن برای توزیع حمایت میان حامیان خود و گروه های اصلی حمایتی استفاده می کند. در نهایت اینکه همه راهبردهای رهبران پوپولیست، باعث افزایش محبوبیت به هزینه نهادهای دولتی می شود. (Anderson, 2024: 198)

۲) اثرات جنگ سرد: علاوه بر مشکل پوپولیسم، فروپاشی نظم استعماری جنگ سرد و پایان آن به تضعیف دولت های نوپای خاورمیانه انجامیده است. چون در دوران جنگ سرد، ملت های تحت استعمار، مهره ای در دستان ابرقدرت ها بودند و به جای رشد اقتصادی، فساد و توسعه بیش از حد ایجاد شد. طول جنگ سرد و وقوع جنگ های نیابتی، کمک های نظامی هژمون ها توسط دزد سالاران، بازیگران غیر دولتی و جنگسالاران مورد استفاده قرار می گرفت و در نتیجه آن، در این شرایط به جای تقویت دولت، بازیگران غیردولتی روز به روز قوی تر می شدند و راحت تر می توانستند قدرت دولت را به چالش بکشند.

۳) استخدام سیاست های نولیبرالیستی: اجرای دستور کار نئولیبرالیسم در اواخر دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ در خاورمیانه و شمال آفریقا تاکنون، در قالب برنامه های تعدیل ساختاری توسط دو نهاد صندوق پول و بانک جهانی انجام شد و آفریقا را تبدیل به تعدیل یافته ترین منطقه جهان کرد که البته ماهیت کمک های خارجی و تحمیل شروط اقتصادی به نهادهای اداری ضررهای جدی وارد نمود. از آن جا که نمی توان نقش نهادهای اداری دولتی را در مسیر توسعه نادیده گرفت، اجماع واشنگتن نقش نهادهای اداری دولتی را نادیده گرفت، چرا که سیاست های اجماع واشنگتن برای دولت هایی مثبت و موثر است که از قبل، یک سیستم پیچیده مالیات و بازتوزیع عادلانه امکانات را ایجاد کرده باشند و چون در چنین شرایطی دولت، ناتوان از تامین این درآمدها و هزینه هاست به مرور ضعیف تر می شود و کمتر قادر به تنظیم معاملات است. ؛ در چنین حالتی کنشگران غیردولتی از منابع، برای تامین مالی شورش علیه دولت ها استفاده می کنند و اقتدار دولت را به چالش می کشند و در نتیجه آن، پیوند دولت و جامعه مخدوش گردیده و ماهیت مناسبات آنتاگونیستی تر می شود. پس مهم است که کمک مالی در اختیار دولت هایی باشد که پیشتر، حکمرانی خوب داشته اند و کیفیت نهادهای آنها قابل قبول باشد. نهادگرایان لیبرال که از اقتصاد لیبرال سرچشمه می گیرند، به نهادهای موثری همچون بانک مرکزی مستقل، حقوق مالکیت، حاکمیت قانون، سرمایه اجتماعی و.. توجه ویژه ای دارند که همگی مربوط به عملکرد بازار است و کیفیت عملکرد بازار بسیار به نحوه عملکرد بوروکراسی وابسته است. اخیراً نهادهایی چون بانک جهانی به قدرت نهادهای اداری، توانایی تامین سرمایه اجتماعی و شبکه های ایمنی اجتماعی تاکید داشته اند. یعنی نهادهای اداری، شرایط را برای ادغام در اقتصاد جهانی مهیا می کنند و آنچه باعث بی ثباتی و فقر می شود، ناکارآمدی سیستم اداری و ناتوسعه خواه

بودن حکمرانی است و نه الزاما عامل بین‌المللی یا جهانی شدن. از این جهت اگر بخواهیم از سطح خرد، فروماندگی دولت را تحلیل کنیم، باید بر عوامل درون‌زا تاکید نمائیم. چرا که این متغیرها، بر نهادهای دولتی فشار می‌آورند و مسیر توسعه تحت تاثیر قرار می‌دهند. این‌ها را علل موقعیتی (situational) فروماندگی دولت می‌دانند و شامل ویژگی‌های محیطی، منابع، جمعیت شناسی و دولت رانتی است. این سه عامل، چالش‌هایی را برای بوروکراسی سازی عقلانی به وجود می‌آورند. (Angrist, 2021: 88)

(۱) شیوه تولید آسیایی و محیط ژئوپلیتیک: برخی از دولت‌های خاورمیانه، از سر ناچاری ژئوپلیتیک میراث فیزیکی و جغرافیایی مخصوص به خود را دارند که ذاتاً آنها را ناکارآمد می‌کند. محیط نامطلوب، خاک بی‌کیفیت، بارندگی‌های نامطمئن و .. این در حالی است که کشاورزی، ۲۵ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد.

(۲) منابع راهبردی انسانی و جغرافیایی: انواع خاصی از منابع از تقویت نهادهای با ثبات در طول تاریخ ممانعت به عمل آورده‌اند. موهبت‌هایی چون، محصولات زراعی، منابع نیروی کار و سرمایه انسانی، میزان مرگ و میر، جذب مهاجران و .. که دارای اهمیت راهبردی هستند. می‌توان گفت فراوانی منابع، بعضاً به دولت‌ها احساس امنیت کاذب می‌دهد و این شائبه را ایجاد می‌کند که کارایی اداری، کیفیت نهادی و توسعه پایدار هرگز اولویت نباشد.

(۳) دولت رانتیر: برخی منابع طبیعی، ظرفیت اداری و توسعه اقتصادی را تضعیف می‌کند. به این دلیل که فراوانی منابع، ممکن است بر نحوه کسب درآمد یک دولت اثر بگذارد. تری کارل معتقد است درآمدهایی که یک دولت جمع آوری می‌کند و نحوه جمع آوری و بهره‌برداری از آنها، ماهیت عملکردی و سمت و سوی توسعه دولت را مشخص می‌کند. دولت‌های رانتی خاورمیانه متکی به درآمدهای مالیاتی نبوده و در مقابل، به درآمدهای خارجی تحت عنوان رانت متکی هستند. این رانت توسط دولت، از طریق صادرات صادره می‌شود. به همین خاطر دولت تلاشی برای تشویق تولید و ساخت نمی‌کند، بلکه عمده تمرکزش بر توزیع است و این توزیع از طریق شبکه‌های حامی پرور صورت می‌گیرد و ثبات خاصی به دولت اعطا می‌کند. دولت رانتی دولت وبری نیست و اغلب منبسط و ناکارآمد بوده و علاقه چندانی به استخدام بهترین‌ها ندارد. این دولت‌ها در برابر فساد، خویشاوند پروری و رشوه خواری آسیب پذیر هستند و نیازی به توسعه نهادهای درآمدزا ندارند. این در حالی است که اگر دولتی می‌خواهد درآمدهای حاصل از مالیات داشته باشد باید به نهادهای اداره وبری تجهیز شود. یعنی مالیات ستانی، بازوان اجرایی توانمندی می‌طلبد که با نهادهای اداری کارآمد و موجه امکان پذیر است. این در حالی است که بسیاری از دولت‌های خاورمیانه ای، متکی به کمک‌های خارجی هستند، چون این دولت‌ها نهادهای امنیتی قوی و نهادهای اداری رشد نیافته دارند. در مجموع، کشورهایی که منابع درآمدی فراوانی از راه های غیر مالیات ستانی دارند از توسعه صنایع تولیدی دیگر غافل می‌شوند، برای آن‌ها استخراج منابع اولویت اساسی نسبت به کمیت و کیفیت صادرات دارد. این کشورها در برابر بی‌نظمی و رقابت برای تصرف منابع، آسیب پذیر هستند. یعنی منابع مالی طبیعی، فرصت‌های تامین مالی درگیری را برای شورشیان فراهم می‌کند. ادبیات مربوط به اثرات منابع استدلال می‌کند که کشورهای غنی از منابع، انگیزه‌های کمتری برای توسعه و بازنگری رادیکال نهادهای اداری، قضایی و سیاسی با بازدهی بالا دارند. (فرانتز، ۱۴۰۲: ۳۱۹).

(۴) تراکم جمعیت شناختی و تضادهای قومیتی: تراکم جمعیت هم می‌تواند عامل موثری بر ظرفیت نهادهای دولتی باشد. تراکم بالای جمعیتی، دولت‌ها را با مشکلات عدیده ای در حفظ اقتدار روبرو می‌کند. بعلاوه این که، نهادهای امنیتی برای حفظ اقتدار و یکپارچگی جمعیت بزرگ به مشکل برمی‌خورند. وجود فساد بالا، کج کارکردی نهادهای اداری و در مجموع دولت ناهمگن مسیر دشواری را پیش روی دولت سازی در خاورمیانه فراهم آورده است که دولت را به کانون زوال نهادی بدل می‌کند (Anderson, 2024: 186).

نتیجه گیری

پرداختن به ماهیت عملکردی بوروکراسی کشورهای غرب آسیا و تاثیر آن بر رشد اقتصادی و ثبات سیاسی، بدون بحث پیرامون فروماندگی دولت‌ها در این منطقه جغرافیایی ناممکن است. ادبیات فروماندگی دولت که با فروپاشی شوروی مطرح شد به تدریج، به مفهومی قابل اعتنا در ادبیات علوم سیاسی بدل گردید و مطابق آن اگر دولتی فرومانده باشد سایر کشورها نیز از امنیت، توسعه و عدالت بی‌بهره خواهند بود. این دولت‌ها قدرت کافی برای نفوذ در جامعه، تنظیم روابط، استخراج منابع و استفاده از آنها را ندارند. از جمله شاخص‌ها و نشانگان آشکار یک دولت ضعیف یا فرومانده، فساد قابل توجه اداری، فروپاشیدگی و عدم استقلال ساختار قوه قضایی، ضعف ساختار سیاسی و کج کارکردی ساختارهای امنیتی است. در اینجا رویکرد ما به دولتنساز، علاوه بر شفافیت مفهومی و استفاده از زمینه‌های تجربی برای هدایت فرآیند دولتنساز، بر نیاز به انتظارات واقع بینانه از دولتنساز تاکید دارد که سه حوزه قابل ملاحظه را در نظر گرفته است: نخست این که چارچوب زمانی که در آن انتظار بهبود عملکرد دولت را از طریق اصلاحات رادیکال در نهادهای چهارگانه فوق داریم، دومین حوزه، اندازه

نتایجی است که انتظار داریم. در کشورهای خاورمیانه که نهادهای دولتی در شرایط ضعف سیستماتیک بسر میبرد، هرگز ایده نالی برای نهادهای دولتی وجود ندارد و ایجاد شرایط متوسط که درگیری های داخلی را متعادل کند، بسیار ضروری است. یعنی هدف معقول، تحمیل برخی تغییرات یا اصلاحات نهادی در دولتی است که به اندازه کافی پایدار باشد و مورد سوم، بازگشت به حاکمیت کامل دولت است. یعنی دولت هایی که بیشترین نیاز را به ایجاد و اصلاح نهادها دارند و در عین حال نیازمند مشارکت خارجی قابل توجه در حکمرانی داخلی هستند و این مشارکت، مستلزم نقض حق حاکمیت است. درحال حاضر بیشتر پروژه های دولت سازی بدنبال تقویت نهادهای چهارگانه سیاسی، اداری، قضائی و امنیتی هستند. در عین حال سیاست گذاران بر این باورند که هیچ استراتژی دولتی سازی بدون دموکراسی کامل نیست و مهم تر این که ترویج همزمان دموکراسی و اصلاحات بازار، منجر به واکنش های ضدبازار و درگیری های قومی می شود. در جغرافیای سیاسی خاورمیانه، ضعف نهادمندی در حوزه های اداری (شامل، فقدان شاخص های کیفی متکی به شایستگی و نظام برابر ساز، رقابت پذیری حقوق و دستمزدها و خودمختاری)، در حوزه قضائی (فقدان شفافیت، صداقت و دسترسی برابر، کسری حقوق مالکیت)، در حوزه امنیتی (فقدان ساختار فرماندهی متمرکز و حرفه ای شدن و عدم پاسخ گوئی به غیر نظامیان) و نهادهای سیاسی (فقدان دیده بانی فساد و عدم تناسب گزائی، ثبات سازی نامعقول و غلبه رشوه خواری رقابتی) از موانع جدی برای تحقق ثبات سیاسی و رشد اقتصادی است. بعلاوه این که، در شرایط کسری ملی گرای، عملکرد ضعیف اقتصادی و رهبری ناکارآمد در خاورمیانه، به جای وفاداری برحامی پروری تکیه می شود و هر زمان حامی پروری در امتداد خطوط قومی صورت بگیرد پربیندلیزم محقق می شود. در مجموع فساد بیشتر و محیط قانونی ضعیف، با اقتصاد غیر رسمی در خاورمیانه مرتبط هستند و یگانه راه داشتن دموکراسی های پاسخگو و شفاف این است که فساد را مهار کنند. چرا که فساد با ایجاد ناکارآمدی بزرگ به عنوان مالیات اضافی بر تجارت عمل می کند. روی هم رفته می توان گفت که چهارچوب فروماندگی دولت از نظر مفهومی، همواره مبهم بوده و در نتیجه به عنوان ابزار ضعیفی برای بهبود عملکرد دولت عمل کرده است. اعتقاد این است که پیوند بین نهادهای دولتی و عملکرد دولت که اینجا ثبات سیاسی و عملکرد اقتصادی است، زیربنای تحلیل در خصوص فروماندگی دولت است. هرچند محدود کردن تمرکز دولت به نهادهای دولتی خط تحقیق را به گونه ای محدود می کند اما قوت اهرم تحلیل را افزایش می دهد.

منابع

فرانتز، اریکا و ازرو، ناتاشا (۱۴۰۲)، دولت های فرومانده و زوال نهادی، ترجمه امیر میرحاج، نشر شیرازه، تهران.

References

- Frantz, E., & Ezrow, N. (2023). Dowlat-haye forumandeh va zaval-e nahadi [Failed states and institutional decay] (A. Mirhaj, Trans.). Shiraze. (Original work published 2011).
- Robinson, James (2023) The origins Of Power. London, UK: Crown Bussinness.
- Robinson, James (2023) The Colonial Origins Of Comparative Development: An Impirical Investigation., American Economic Review 91 (2001).
- Alao, Charles. (2024). The Problem Of The Failed State In Africa. In International Security Management And The United Nations. United Nations University Press,
- Allen, Chris. (2022). Understanding African Politics. Review Of African Political Economy.
- Amsden, Alice. (2019). H. Asia Next Giant: South Korea And Late Industrialization, Oxford University Press.
- Anderson, Lisa. (2024). Political Decay In The Arab World. Paper Delivered Eighteenth Annual Joseph, Strelitz Lecture.
- Angrist, Michele Penner. (2021). The Expression Of Political Dissent In The Middle East: Turkish Democratization And Authoritarian Continuity (Comparative Studies In Society And History
- Anwaruddin, Awang. (2019). Improving Public Service Delivery Through Bureacracy Reform. Jurnal Ilmu Administrasi, no. 4
- Besley, Timothy. (2024). Property Rights And Investment Incentives: Theory And Evidence, Journal Of Political Economy.
- Collire, Paul. (2024). The Microeconomics Of African Growth. Thematic Paper
- Brinkerhoff, Dreick W. Clientalism. (2024). Patrimonialism And Democratic Governance. An Overvie And Framework For Assessment And Programing.
- Hannan, U And Basada. (2020). Dimentions Of State Fragility; A Review Of Social Science Literature. Working Paper

- Heir, Bin .(2021). The Myth Of The Failed State And The War On Terror, *Jornal Of International and Statebuilding*.
- Sartori, Giovanni .(2000). *Party systems: A Framework For Analysis*. Cambridge, Uk: Cambridge Univercity Press.
- Sarre, Rick, Dilip k (2005) *Policing Corruption: International Perspective* Lanham, Lexington Books.
- Schedler, Andreas.(2017). *Democrats With Adjectives: Linking Direct And Indirect Measures Of Democratic Support* : *European Journal Of Political Research*.
- Schneider, Freidrich And Dominik Ense .(2017). *Shadow Economies Around The World , size, causes And Consequences*, *Imf Working Paper*.
- Jepperson, R. (2010). "Institutions, Institutional Effects and Institutionalization in Powell", *The new Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicag.